

Vendehals *Jynx torquilla* Wryneck

Vendehalsen adskiller sig fra de øvrige europæiske spættearter ved at være en trækfugl. Vendehalsen er vidt udbredt i Europa og Asien, mod øst til Japan og mod syd til Nordafrika. De største europæiske bestande findes i Rusland, Italien, Ungarn og Ukraine. Den vesteuropæiske ynglebestand er gået kraftigt tilbage de seneste årtier, bl.a. i Skandinavien og Finland (Østergaard 2003, Birdlife International 2004). I Danmark er vendehalsen en fåtallig ynglefugl, koncentreret i Midt-

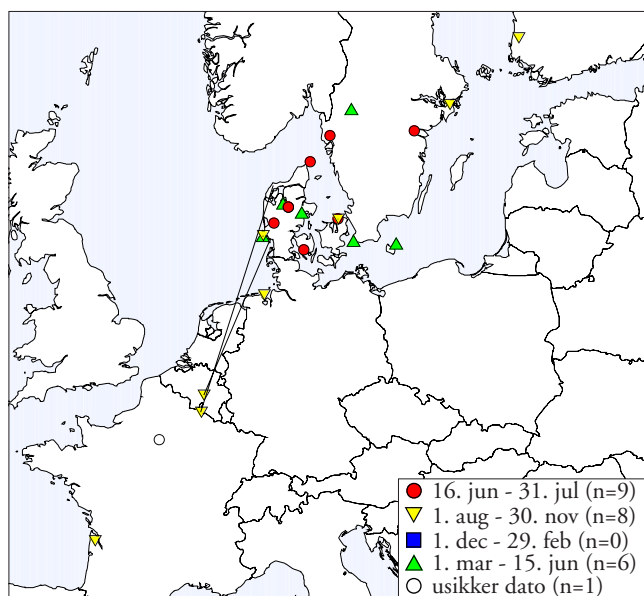

Fig. 1. Samtlige genfund i forskellige sæsoner af vendehals ringmærket i Danmark (n=24). Linjer angiver direkte efterårstræk. All recoveries in different seasons of wryneck ringed in Denmark (n=24). Lines indicate direct autumn migration.

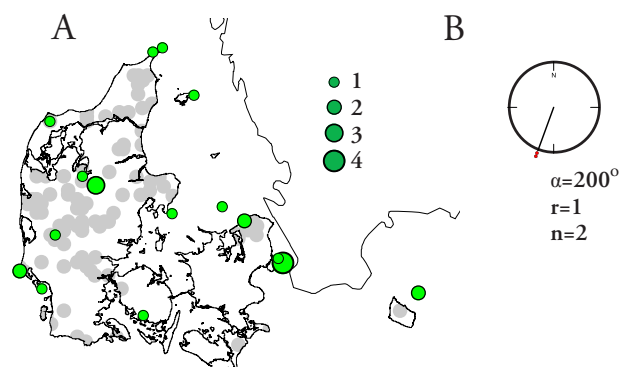

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, samt artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96). B) Retning af direkte efterårstræk (aug-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Aug-Dec, >100 km).

og Vestjylland. Den har tilsyneladende aldrig været en talrig ynglefugl her i landet, senest er bestanden anslået til 30-50 par i gode år (Dybbro 1976, Grell m.fl. 2004). Arten er opført på Den danske Rødliste (2004) som *moderat truet*. Vendehalsen er en almindelig trækgæst i Danmark, talrigst om foråret. Arten overvintrer i Afrika, Indien og Indokina samt fåtalligt omkring Middelhavet og i Mellemøsten. Vendehalsen trækker normalt om natten og som regel enkeltvis.

Fakta Facts

Mærkninger *Birds ringed* 2.794

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger *No. of recoveries* 24
 -heraf uden for Danmark *Recovered abroad* 11 (46%)
 Antal fugle *No. of individuals* 24
 -heraf mærket som unger *Ringed as chicks* 9 (38%)
 Genmeldingsandel *Proportion recovered* 0,9%
 Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark
Ringed abroad and recovered in Denmark 8

Ekstremer Extremes

Højeste alder *Oldest bird* min. 3 år 1 mdr.
 Længste afstand *Longest dist.* Frankrig *France* 1.506 km
 Nordligst *Northernmost* Finland *Finland* (61° 06'N)
 Sydligst *Southernmost* Frankrig *France* (45° 12'N)
 Østligst *Easternmost* Finland *Finland* (21° 46'E)
 Vestligst *Westernmost* Frankrig *France* (00° 54'W)

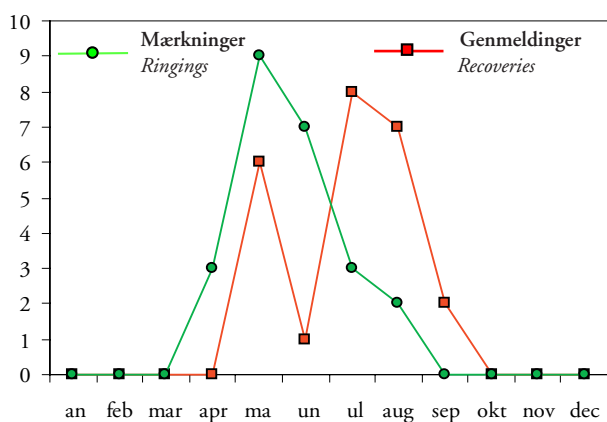

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af vendehalsk. *Month of ringing and recovery of recovered wryneck.*

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark er ringmærket alt 2.794 vendehalse frem til 2002. I alt 229 fugle er mærket af Dansk Ornithologisk Central og 2.495 af Zoologisk Museum. I Danmark blev vendehals første gang ringmærket i 1929, men frem til 1950 blev kun mærket 38 fugle (fig. 4). Flest er ringmærket i perioderne 1966-1976 og 1980-1991 med hhv. 126 og 65 fugle årligt i gennemsnit. Siden 1992 er gennemsnitligt mærket 25 fugle årligt (fig. 4). Det højeste antal mærkninger på et år, er 205 i 1969.

I alt 24 af de ringmærkede fugle er genmeldt, svarende til en genmeldingsandel på 0,9 %. De genmeldte fugle er ringmærket spredt over det meste af landet (fig. 2A); 13 på træklokaliteter, ni på ynglepladser og to på mulige ynglepladser. Fuglene er ringmærket i perioden 8. april til 30. august, flest i maj og juni (fig. 3). Ni fugle er mærket som redeunger (i perioden 20. juni - 2. juli). I Danmark er desuden genfundet otte vendehalse, ringmærket i udlandet.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. 11 fugle fra den danske ynglebestand er genfundet; ni er mærket som redeunger, alle fundet mindre end tre måneder efter mærkningen og syv er genfundet på udklækningslokaliteten (fig. 1). Efterårssæsonen seneste genfund i Danmark er 8. august. To af de ungemærkede fugle er genfundet i udlandet, begge på direkte træk og begge mod sydsydvest i hhv. Nordfrankrig og Belgien (fig. 1 & 2B). Der forligger ingen genfund af fugle fra den danske ynglebestand fra sidst i august til først i maj. Vort kendskab til den danske ynglebestands træk og overvintring er således yderst begrænset. Eneste genfund fra foråret er af en mulig ynglefugl fra Viborg, som 12. maj året efter er vendt tilbage til samme lokalitet. I Europa vender 75 % af de unge vendehalse tilbage til nær udklækningslokaliteten (< 25 km) i en efter-

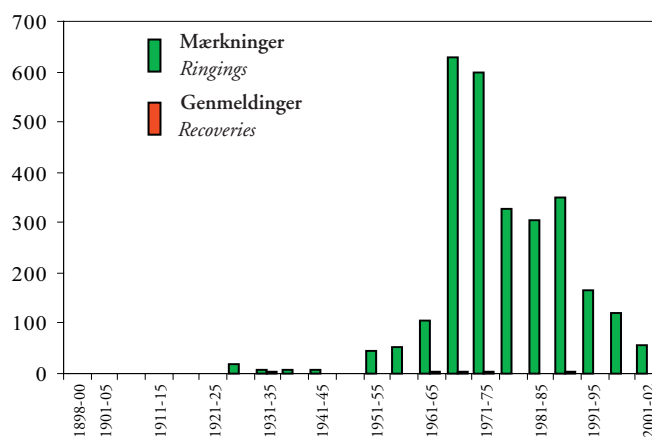

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for vendehals ringmærket i Danmark. *Ringing and recovery year of wryneck ringed in Denmark.*

følgende ynglesæson og 90 % inden for en radius af 70 km (Peal 1972).

Trækgæster. Trækgæster i Danmark kommer tilsyneladende fra yngleområder i det sydlige Norge og Sverige samt det sydvestlige Finland (fig. 1 & 5). I dette område er seks danskmærkede fugle genfundet (to i yngletiden), og otte fugle mærket i området er senere genfundet i Danmark (syv er mærket som redeunger). Genfund af vendehalse mærket i Finland tyder dog på, at hovedparten trækker øst om Danmark om efteråret (J. J. Madsen 1995). Fugle nordfra er genfundet i Danmark i begyndelsen af september, hvoraf to er genfundet på direkte træk: En redeunge fra Moi i Sydvestnorge blev fundet død ved Silkeborg 1. september (fig. 5), og en redeunge fra Tønsberg ved Oslo Fjord, blev fundet død i Glostrup ved København 2. september (fig. 5). I Danmark begynder efterårstrækket først i august og kulminerer ved månedsskiftet august-september (Olsen 1992, Lausten & Lyngs 2004). Enkelte meget sene fugle er registreret frem til november (Olsen 1992). Syd for landet er danske trækgæster genfundet i Nordtyskland (1) og Frankrig (2) (fig. 1). Fugle fra den nordeuropæiske bestand trækker om efteråret igennem Europa over en bred front (J. J. Madsen 1995). Den generelle trækretning er sydsydvest, og det tyder på, at vendehalsen trækker gennem Mellemeuropa hurtigt uden stop undervejs (Hedenström & Lindström 1990, J. J. Madsen 1995).

Der forligger ingen genfund fra vinterperioden af vendehalse ringmærket i Danmark i træktiden. I det nordeuropæiske ringmærkningsmateriale findes ej heller et eneste genfund fra november til april (J.J. Madsen 1995). Vendehalsen benytter formentlig samme overvintringslokalitet år efter år (Wernham m.fl. 2002).

Forårssæsonens tidligste genfund er 3. maj, enkelte fugle er dog ringmærket i Danmark allerede i april

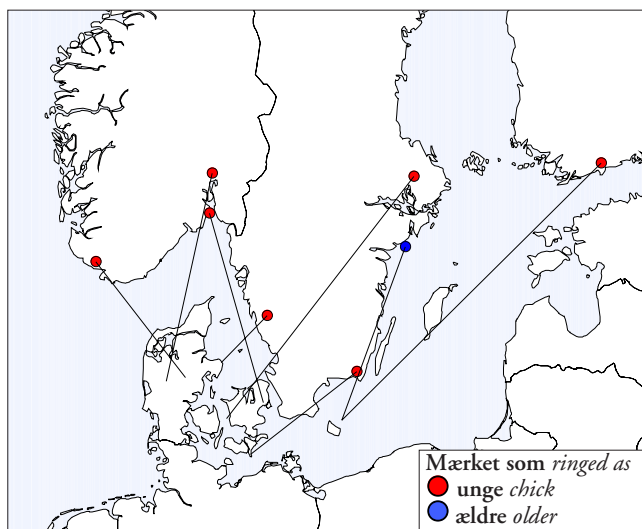

Fig. 5. Mærkningslokaliteter forbundet til genfindssteder for vende-hals ringmærket i udlandet og genmeldt i Danmark (n=8). Ringing locations connected to recovery sites of wryneck ringed abroad and recovered in Denmark (n=8).

(fig. 3). Ingen forårs-genfund er syd for Danmark (fig. 1). To genfund er af fugle på direkte forårstræk: En fugl mærket på Saltholm 11. maj 1991 blev syv dage senere fundet død ved Karlstad i Mellemsverige (397 km mod nord). Den anden fugl trak overraskende mod østsydøst: 2. maj 1972 blev fuglen mærket på Hjelm ved Djursland, for 14 dage senere at dukke op ved Falsterbo i Sydsverige (155 km) (fig. 1). I Danmark begynder forårstrækket i midten af april og kulminerer i første halvdel af maj (Olsen 1992, Lausten & Lyngs 2004).

Genmeldings- og dødsårsager

Ud af de i alt 24 genmeldte fugle er otte aflæst af ringmærkere, 11 døde af ukendt årsag, en er dræbt af kat og en er skudt (i Sverige i 1967). De otte udenlandske fugle, genmeldt i Danmark, er aflæst (3), trafikdræbt (2) og kollideret med vindue eller andet (3). Ældste fugl blev mindst 3 år og 1 mdr. Fuglen blev mærket

14. maj 1975 på Christiansø og aflæst 16. august 1977 på øen Mellum i det tyske Vadehav. Den ældste fugl i det europæiske materiale blev seks år og to måneder (Staaav 2001).

English summary

The wryneck is a scarce breeding bird in Denmark, occurring mainly in central and western Jutland. The population was about 30-50 breeding pairs in 2003. It is a common passage migrant, most frequent in the spring. The first wryneck was ringed in Denmark in 1929, with the largest number ringed in 1969 (205). The recovered birds were ringed in most parts of Denmark, at migration hotspots (13), breeding sites (9) and possible breeding sites (2).

Two recoveries of first-year birds in northern France and Belgium indicate that the birds from the Danish breeding population migrate SSW. Since no Danish birds have been recovered between late August and early May, we have no information on the further migration and winter quarters. The only recovery in spring is a bird recovered on 12 May at a possible breeding site. The recoveries indicate that Denmark is visited by migrants from southern Norway, southern Sweden and southwestern Finland. Birds from these populations have been recovered in Denmark from early September. Birds ringed in Denmark during migration and recovered south of the country have been recovered in northern Germany and western France. None of the birds ringed during migration have been recovered between mid-September and early May. In spring the first bird was recovered in Denmark on 3 May and no birds have been recovered south of the country. Two birds were ringed and recovered in the same spring: one was ringed on Saltholm on 11 May and recovered seven days later in Karlstad in Sweden (397 km, N), and one was ringed on Hjelm on 2 May and recovered 14 days later at Falsterbo in Sweden (155 km, ESE). Of the 24 recoveries, eight were live recaptures, eleven were found dead, one was killed by a cat and one had been shot (in Sweden in 1967).